

МУЗЕЙНІ ЧИТАННЯ

Київ 2022

Міністерство культури
та інформаційної політики України
Національний музей історії України
Скарбниця Національного музею історії України

МУЗЕЙНІ ЧИТАННЯ

*Матеріали наукової конференції
«Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»*

24 грудня 2020 р.

Київ 2022

УДК 93/94+902/4

С 69

Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки». – Київ, Скарбниця Національного музею історії України – філія Національного музею історії України, 24 грудня 2020 р. – К.: ТОВ "Фенікс", 2022. – 206 с.

Редакційна колегія:

<i>відповідальний редактор</i>	Л. С. Клочко
<i>відповідальний секретар</i>	Ю. Б. Полідович
<i>дизайн, верстка, макет</i>	А. Й. Заславський

Збірник «Музейні читання» містить матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки», яку щорічно (з 1993 р.) проводить Музей історичних коштовностей України (з 1.09.2021 Скарбниця Національного музею історії України) – філія Національного музею історії України. Автори статей – співробітники музеїв, науково-дослідних інститутів, університетів розглядають широке коло проблем збереження культурної спадщини, вивчення музейних колекцій та окремих пам'яток ювелірного мистецтва, його сучасних тенденцій розвитку, технологія художньої обробки металу та коштовного каміння, особливості творчості митців-ювелірів на різних хронологічних етапах історії України.

УДК 93/94+902/4

С 69

ISBN 978-966-2523-44-7

© Національний музей історії України, 2022

© Автори статей, 2022

© ТОВ «Фенікс», 2022

МАТРИЦІ ПЕЧАТОК КИЇВСЬКИХ РЕМІСНИЧИХ ЦЕХІВ ХІХ ст. У ЗІБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У Національному музеї історії України зберігаються вісім металевих матриць канцелярських печаток київських ремісничих цехів, три з яких (кушнірського, ткацького та крамарського із зазначеними датами «1820» та «1859») представлені у експозиції. Ці матриці печаток походять із зібрання Всеукраїнського історичного музею імені Тараса Шевченка (попередника НМІУ), до якого вони у своїй більшості надійшли у 1926 р. На означених матрицях печаток гравіюванням зображені знаряддя праці майстрів певних цехів та готові ремісничі вироби. Такі реалістичні малюнки, що уособлюють зміст тієї чи іншої ремісничої професії, подібні до зображень на вивісках ремісничих крамниць та майстерень середньовічних та ранньомодерних європейських міст.

Ключові слова: Національний музей історії України, цехове ремесло, ХІХ століття, сфрагістика, матриці печаток.

У одному із залів НМІУ експонуються три матриці³⁴ канцелярських печаток київських ремісничих цехів³⁵, що мають вигляд круглих металевих (латунних?) масивних пластин, за допомогою втулок з'єднаних з фігурними дерев'яними руків'ями.

Заглиблені написи та зображення на цих матрицях печаток виконано у техніці глибокого гравіювання. У центрі кожної з печаток розміщено кілька зображень предметів (що символізують ремесло та готову продукцію того чи іншого цеху), навколо яких у дзеркальній проекції вирізьблено написи: «печать цеха кушнірського 1820 года», «печать цеха м'лочною торгующихъ 1859:» та «печать цеха ткацкого 1820 года».

На матриці печатки кушнірського цеху зображено металеві знаряддя праці для обробки шкіряних заготовок (струг для очищення мездри та праску для розгладжування шкіри) та готові вироби (шкіряну рукавицю³⁶), ткацького цеху – ткацькі човники, веретена та прядку, цеху «м'лочною торгующихъ» – терези та гиру³⁷ (рис. 1, 2).

За спостереженням дослідника відбитків київських цехових печаток М. Корниловича, «...характерна риса всіх предметів, що їх було виображено на печатках київських цехів ХІХ віку, – їх суто-професійний виробничий характер. Вони безпосередньо виявляли свій фах

³⁴ Матриця печатки – вирізьблені на твердому матеріалі (метал, камінь тощо) заглиблені дзеркальні (негативні) зображення, за допомогою яких на воску чи папері створюють відбиток печатки.

³⁵ Ремісничі цехові організації у часи середньовіччя створювались у європейських містах для захисту корпоративних інтересів ремісників певних спеціальностей. У Києві цехова організація, створена приблизно наприкінці ХV – на початку ХVІ ст., зберігалась до 1902 р.

³⁶ Кушніри вичинювали шкіри та шили головні убори кожухи та інший хутрянний одяг.

³⁷ Усього у фондівому зібранні НМІУ наявні вісім матриць печаток київських цехів ХІХ ст.: цирюльницького 1820 та 1881 року, ткацького та кушнірського 1820 року, столярного (1821), дрібних крамарів (1859), кравецького та ковальського 1881 року (інв. № Р–76–80, 82, 85, 86). Також у НМІУ наявні матриці печаток Київської управи ремісничих цехів 1838 та 1881 року (№ Р–75, 81).

Рис. 1, 2. Матриці печаток кушнірського, ткацького та крамарського київських ремісничих цехів у експозиції НМІУ.

Рис. 3. Печатки кушнірського, ткацького та крамарського київських ремісничих цехів (за Д. Щербаківським та М. Корниловичем).

і характер виробництва кожного окремого цеху. На печатках не було таких символічних ознак, як герби, або релігійні виображення, що були на корогвах тих-таки цехів. Фахові ознаки на цехових печатках являли собою не якісь застарілі, постійні, за традиціями символічні виображення. Символи наших цехів на печатках – це, без сумніву, в більшості випадків досить примітивно сконструйований конгломерат усіх тих предметів, що їх намальовано було на вивісках цехових майстрів» (Корнилович, 1928, с. 308).

Металеві матриці печаток застосовувались для виготовлення на папері (за допомогою чорнила, фарби чи сажі) відбитку печатки тієї чи іншої установи, що посвідчував оригінальність документа та надавав йому юридичної сили (Гавриленко, Перкун, 2012, с. 919–922). У XVIII – на початку XIX ст. матриці канцелярських печаток київських ремісничих цехів (як про це свідчать архівні документи) зберігались у цехових будинках.

Такі матриці печаток використовували для посвідчення угод про виготовлення певного обсягу продукції означеної якості, договорів між майстрами та батьками учнів про навчання їх ремеслу тощо (Шандра, 2017, с. 149–150).

Відбитки київських цехових печаток на документах Управи київських ремісничих цехів³⁸ вивчав дослідник М. Корнилович (1928) (Корнилович, 1928, с. 307–311), п'ять матриць київських цехових печаток із зібрання ВІМ (попередника НМІУ) – Д. Щербаківський (1925) (Щербаківський, 1925, с. 45–48) (рис. 3–6).

Рис. 4, 5. Печатки київських ремісничих цехів (за М. Корниловичем).

Рис. 6. Печатки київських ремісничих цехів у зібранні Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка (за Д. Щербаківським).

³⁸ Архіви Київської міської управи ремісничих цехів та Київського спрощеного ремісничого правління (фонди 320 та 339) зберігаються у ДАК, як і архіви київських цехів: цирульніцького, ковальського, м'ясницького, іконописного, рибальського, шевського, кушнірського, столярного, кравецького, гончарного, пекарського, ткацького, об'єднаного ремісничого цеху, крамарського, бондарського, малярного, музичького та срібницького (фонди 319, 321–337).

Метою цього дослідження є з'ясування часу та обставин надходження цих історичних реліквій до фондового зібрання НМІУ. Новизна дослідження полягає у введенні до наукового обігу матриць печаток київських ремісничих цехів, які у своєму дослідженні не згадує Д. Щербаківський³⁹ (Щербаківський, 1925, с. 47– 48), з'ясуванні призначення та практичного використання подібних матриць печаток, впливу на їхній дизайн матриць печаток ремісничих цехів європейських міст, зокрема м. Львова XVII–XVIII ст.

Хоча виготовлення матриць печаток кушнірського (1820), ткацького (1820), а також крамарського (1859) цехів відбулось з хронологічним інтервалом майже сорок років, усі три матриці створені за єдиною схемою: зображення – у центрі, напис з датуванням – по колу. Це дозволяє припустити існування у Києві XIX ст. певних стандартів для виготовлення матриць цехових печаток. Можливо, дві перші печатки у 1820 р. були зроблені в одній майстерні. Крім того, матриця печатки одного з найбагатших і найчисельніших київських цехів – кушнірського, така ж лаконічна за виготовленням та дизайном, як і матриці печаток інших, «бідніших», цехів. Отже, існували якісь загальні уніфіковані вимоги до створення матриць печаток усіх, без винятку, київських цехів.

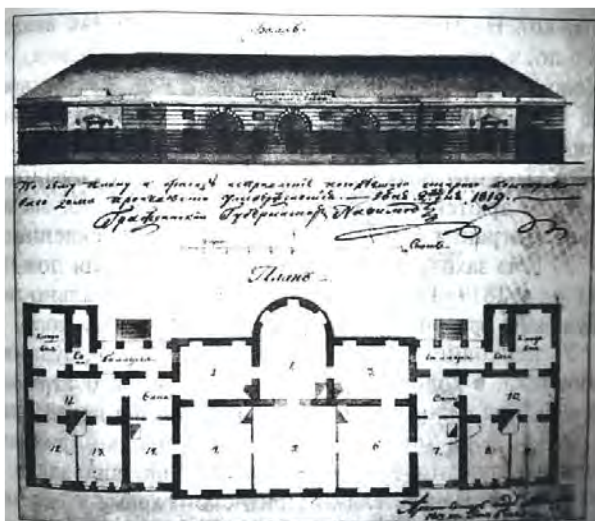

Рис. 7. Меленський А. Креслення фасаду та плану будинку Управи київських ремісничих цехів.

1819 р. Цифрами позначені:

- 1) реміснича управа; приміщення цехів – 2) кравецького; 3) кушнірського; 4) різницького;
- 5) ткацького; 6) ковальського;
- 7) бондарського; 8) гончарного; 9) золотарського; 10) цирюльницького;
- 11) малярського; 12) рибальського; 13) перепічайського; 14) музичького.

(ІР НБУВ, ф. XXVII, спр.849, арк. 41 (№ 35))

Після запровадження у Києві у 1802 р. Управи ремісничих цехів⁴⁰ матриці цехових канцелярських печаток, певно, зберігались у її приміщенні. З 1819 р. Київська реміснича цехова управа перебувала у будівлі колишнього Контрактового будинку, у 1801 р.

³⁹ Дослідник згадує п'ять матриць печаток: братства київських ремісничих цехів (XVII ст.), цирюльницького (1820), столярного (1821) та гончарного (1852) цехів, цеху дрібних крамарів (1859).

⁴⁰ Управи ремісничих цехів запроваджувались у містах, де існувало кілька цехів, для координування їхньої діяльності.

спорудженого на Подолі (сучасна адреса – вул. Покровська, 4) для проведення контрактних ярмарків. Після пожежі на Подолі 1811 р. від цієї будівлі лишилися цегляні льохи і перший мурований поверх [Памятники градостроительства и архитектуры УССР, 1983, с. 108, 110]. Після відбудови будинку у 1819 р. за проектом київського міського архітектора А. І. Меленського у ньому у окремих приміщеннях розміщувалися цехові управи київських цехів (рис. 7), де, певно, переховувалися й матриці цехових печаток (ІР НБУВ, ф. XXVII, спр. 849, арк. 41 (№ 35). З 1871 р. у колишньому Контрактному будинку перебувала подільська жіноча гімназія, а рухоме майно Київської ремісничої управи (архіви, цехові корогви, іпокліти, матриці печаток тощо) було переміщене до іншої будівлі. Нею могла стати київська міська Дума, у 1878 р. споруджена на Думській площі (нині – Майдан Незалежності). Щонайменше з 1899 р. (Весь Киев, 1899, с. 229). Київське спрощене ремісниче управління⁴¹ (Державний архів м. Києва, 2007, с. 32) (установа, яке у 1886 р. змінило колишню Управу ремісничих цехів) розташовувалось у пров. Ірининському, 6 (нині – вул. Ірининська, 4) (Весь Киев, 1901, с. 227; Пам'ятки історії та культури України, 2007, с. 81). У 1902 р замість Київської спрощеної ремісничої управи було створене Київське товариство допомоги особам, які займаються ремісничою працею (існувало до 1917 р.) (Шандра, Глизь, 2019, с. 109).

Точно невідомо, коли саме означені матриці печаток надійшли до музею: у 1925 р. Д. Щербаківський⁴² зазначав, що у відділі «Старий Київ» ВІМ експонувалися матриці печаток цехів «мѣлочью торгующихъ» (1859), цирюльницького (1820), столярного (1821), гончарного (1852) та печатка цехового братства (XVII ст.) (Щербаківський, 1925, с. 48). Водночас до інвентарних книг ВІМ означені матриці були записані у 1926 р.⁴³ (Інвентарна

⁴¹ Документи цієї установи зберігаються у ДАК (фонд 339, 12 7698 справ за 1873–1904 рр.).

⁴² Щербаківський Данило Михайлович (1877–1927) – мистецтвознавець, археолог, у 1910–1927 рр. – завідувач етнографічним та мистецьким відділами КХПНМ та ВІМ.

⁴³ У книзі вступу ВІМ за 1926 р. є записи про надходження до музею з Ремісничої управи(?) 23-х матриць печаток: братства київських ремісничих цехів, цирюльницького, кушнірського, столярного цехів (1820) (№№ 11 824–11 827); Київської управи ремісничих цехів (1838), гончарного цеху (1852) та цеху дрібних крамарів (1859) (№№ 11 828–11 830); столярного, шевського, золотарського, ковальського, перукарського, кравецького та малярного цехів (1881), деякі з них – у двох примірниках (№№ 11 831–11 838, 11 840–11 841), Київської ремісничої управи (1881) та б / д (№№ 11 839, 11 842–11 844, 11 846), київського ремісничого маклера Безсмертного (№ 11 845). У 1926 р. у музейній інвентарній книзі також було зафіксовано надходження ще кількох реліквій київського цехового устрою: іпоклітів (оксамитових гаптованих покривал для трун померлих братчиків) перепічайського цеху (1755) та ковальського цеху (1829) (№№ 12 155–12 156), корогв золотарського (1869), цирюльницького (1883) та малярського цехів (1888) (№№ 12 157–12 159), п'яти корогв Київської ремісничої управи, виготовлених до святкування 900-ліття хрещення Русі у 1888 р. (№№ 12 160–12 164).

Крім того, як свідчать записи у музейних інвентарних книгах, у 1914 р. від Київського Товариства допомоги особам, що займаються ремісничою працею, до КХПНМ (попередника ВІМ) надійшли корогви рибальського (1856, 1869), кравецького (1857), гончарського (1858), столярного (1857, 1860, 1866), ковальського (1858, 1868), шевського (1853, 1865, 1870) та цирюльницького (1883) київських ремісничих цехів, деякі – у кількох примірниках (№№ 2484–2485, 2488–2503, 2754–2757); дві київські

книга Всеукраїнського історичного музею). Серед записів про надходження до музею у 1926 р. матриць цехових печаток відсутня згадка матриці печатки ткацького цеху, наявної у фондовій колекції НМІУ. Можливо, ця матриця надійшла до музею раніше, разом з цеховими реліквіями, у 1914 р. переданими Київським Товариством допомоги особам, що займаються ремісничою працею (Інвентар Київського музею старожитностей і мистецтв). Означену матрицю також могли «забули» записати до книги вступу (що мало вірогідно) або вона надійшла до музею вже після 1926 р.

Передані у 1926 р. до музею 23 матриці печаток належали 10-ти київським ремісничим цехам: цирюльницькому (перукарському), кушнірському, столярному, гончарному, «м'ялочью торгующих» (дрібних крамарів), шевському, срібному і золотому (ювелірному), ковальському і мідному, кравецькому та малярському⁴⁴. Загальна кількість київських цехів у ХІХ ст. становила 15. Крім вище названих, до них, належали іконописний, перепічайський (пекарський), рибальський, музичський, бондарський та м'ясний цехи (Карачківський, 1927, с. 267–268; Корнилович, 1928, с. 306–307).

У 1928 р. дослідник М. Корнилович⁴⁵ описав відбитки печаток київських цехів на документах Київської ремісничої управи. При цьому у тексті публікації та на графічних таблицях на печатці ткацького цеху вказана дата «1870 рік» (Корнилович, 1928, с. 307–308, 311), в той час як на матриці печатки з НМІУ зазначено «1820 рік». Певно, що печатка, опублікована М. Корниловичем, та матриця з зібрання НМІМ є двома печатками ткацького цеху, виготовленими у різний час.

Досліджуючи відбитки означених печаток, М. Корнилович відзначив, що «...написи на печатках складено російською мовою, що в Києві в ХІХ ст. була за урядову й вживалася в діловодстві цехів. Хоча текст на печатках зредаговано за шаблоном російських державних установ, але деякі назви цехів мають на відбитках суто-український народний характер. Такі назви 6 цехів, як перепечайський, кушнірський, рибальський, музичський, цилюрицький та кравецький. Решта назов цехів мають однаковий і в російській, і в українській мові вираз, наприклад, м'ясний, ткацький, столярський. Окремо стоїть печатка цеха «м'ялочью торгующих» своєю мовою з яскраво російським характером, де й слово «м'ялочью» написано через «ѣ». Але треба сказати, що в архівних паперах цей цех називається то

цехові та магістратські корогви (поч. ХVІІІ ст., 1821 р.) (№№ 2486–2487), іпокліт (1793) (№ 2504). Ще раніше, у 1913 р., директор КХПНМ М. Ф. Біляшівський придбав для музею у приватної особи оксамитовий іпокліт київського кушнірського цеху (1778) (№ 2135).

⁴⁴ У деяких цехів було по кілька матриць печаток, на яких були зазначені різні роки. Отже, з певних міркувань старі матриці цехових печаток замінювались новими, при цьому старі матриці зберігались.

⁴⁵ Корнилович Михайло Іванович (1870–1957) – історик, архівіст, з 1925 р. завідував Київським окружним архівом.

«торговим», то «крамарським». Отже хоча мова написів на цехових печатках конструкцією й російська, але наполовину написи складено з українських слів» (Корнилович, 1928, с. 307).

Крім М. Корниловича та Д. Щербаківського, які вивчали матриці київських цехових печаток та їхні відбитки на папері, К. Лазаревська (Лазаревська, 1926, с. 275–307) та М. Карачківський (Карачківський, 1928, с. 262–286) у 1926–1927 р. дослідили архіви гончарного, рибальського різницького, перепічайського, дрібних крамарів, кравецького, ткацького, кушнірського, бондарського, теслярського (столярного), ковальського київських цехів другої половини XVIII – початку XIX ст.

Цеховий устрій у Києві було впроваджено на початку XVI ст. згідно норм Магдебурзького права. Київські ремісничі цехи були корпораціями майстрів, які надавали послуги (крамарі, музики, цирюльники) або виготовляли ремісничу продукцію чи продукти харчування для реалізації їх на ринку. Цехові майстри навчали ремеслу учнів; тривалий процес навчання завершувався іспитами – виготовленням того чи іншого виробу, т. зв. шедевру. Цехи керувалися власними статутами та очолювалися виборною старшиною. У кожного цеху була скарбниця, кошти з якої витрачались на спільні цехові учти, матеріальну допомогу членам цеху та їхнім родинам (зокрема у випадку смерті) та інші потреби. Цехи вели облік майстрів і учнів, прізвища яких записували до відповідних книг. Цехову документацію складали також прибутково-видаткові книги, у яких фіксували грошові надходження від реалізації ремісничої продукції та продажу у цехових шинкових дворах «міцних напоїв» власного виробництва, а також витрати: сплату державних податків, грошові внески на утримання храмів тощо. Цехи вели облік збуту готової продукції, виготовленої майстрами, та контролювали її якість. Кожен цех опікувався однією з міських приходських церков. Похорон членів цехових братств супроводжувався урочистими процесіями, під час яких за труною, вкритою оксамитовим іпоклітом з вишитими постатями святих – покровителів цеху, несли цехові корогви. Під час традиційний оглядів збройних сил київського магістрату (які двічі на рік відбувались на площі перед міською ратушею до 1834 р. включно, коли у Києві було скасоване Магдебурзьке право), озброєні рушницями та пістолями цехові майстри шикувались на чолі з цехмістерами, несучи корогви та значки.

Для зборів своїх майстрів цехи споруджували будинки, найбільші з яких належали найчисельнішим і найбагатшим цехам: ковальському, шевському та кушнірському. Великий цегляний двоповерховий будинок кушнірського цеху у 1802–1808 рр. було споруджено на київському Подолі (сучасна адреса – Контрактова площа, 8) (Кадомська, 2008, с. 75–85). Понад 300 тис. цеглин для його будівництва кушніри придбали у власника цегельні – купця І. Барського, садиба якого розташовувалась поряд садиби кушнірського цеху. У нього ж було придбано і 21 тис. цеглин різного гатунку, призначення та форми. Ще 118 тис. цеглин

київські кушніри придбали у власників цегельні, розташованих на Подолі та р. Либеді – подільського купця О. Хотяновського та Києво-Печерської лаври. Спеціальну цеглу також придбали для виготовлення у будинку опалювальних пристроїв – груб. У подільського купця – виробника цегли І. Котляревського – було придбано кілька різновидів карнизної цегли для оздоблення фасадів. Вапно для будівельних робіт закупили у мешканця Подолу – купця Н. Сухоти, алебастр – у розташованого неподалік Флорівського монастиря. У фундамент будівлі було закладено 27 дубових та дві соснові колоди. Дошки для будівництва кушнірам продали подільська міщанка Артемиха Савецька та аптекар Бунге. До цехового будинку дерев'яними рурами було підведено джерельну воду (ДАК, ф. 320, оп. 2, спр. 3, арк. 9–9 зв.).

У великому будинку кушнірського цеху було два входи, а на першому поверсі були влаштовані чотири крамниці для реалізації готових ремісничих виробів та виготовлених на цехових винокурнях і броварях (згідно привілеїв, які цехам надавало Магдебурзьке право) горілки, пива та «сиченого меду». У шести «покоях» (приміщеннях) цехового будинку відбувались зібрання майстрів, зберігалася цехова скарбниця, архів та матриці канцелярських печаток. У чотирьох коморах зберігались цехові корогви та іпокліти, а також зброя (з якою цехові братчики брали участь у щорічних міських парадах), столовий посуд (зокрема, з коштовних металів⁴⁶) (ІР НБУВ, ф. І, спр. 7808) для спільних цехових бенкетів тощо. Під цеховим будинком розташовувались два великі льохи для зберігання харчових припасів та діжок з «міцними напоями» (ДАК, ф. 1, оп. 2А, спр. 35, арк. 64–66).

Проте, як вже зазначалось, значні статки кушнірського цеху не позначились на зовнішньому вигляді його цехової печатки, яка за композицією зображень та технікою виготовлення нічим не відрізнялась від матриць печаток інших київських цехів.

Висновки. У фондовому зібранні НМІУ зберігаються вісім металевих матриць київських цехових печаток, які у 1820–1881 рр. застосовувались для посвідчення документів, створених у цехових канцеляріях. Це – матриці печаток цирюльницького (1820, 1881), ткацького та кушнірського (1820), столярного (1821), дрібних крамарів (1859), кравецького та ковальського (1881) цехів. Також у НМІУ наявні матриці печаток Київської управи ремісничих цехів (1838, 1881). Як свідчать записи до музейних інвентарних книг, ці матриці печаток у 1926 р. надійшли до ВІМ (принаймні, того року у переважній більшості були записані до музейних облікових документів). Їх було передано з Управи київських ремісничих цехів. Проте можна припустити, що передача цих матриць відбулась до 1926 р. – після ліквідації означеної Управи у 1902 р. Також можливо, що означені матриці печаток до

⁴⁶ Дослідник В. Б. Антонович залишив опис срібного посуду київського шевського цеху, серед якого були: 1) ківш з написом на руків'ї «Городу Києва Нижнего города [Подолу. – Авт.] цехового братства; 2) кубок, прикрашений трьома медальйонами, у одному з яких було зображено герб Війська Запорозького – козака з мушкетом, та написом про дарування цехмістером А. Могилевцем; 3) таця з датою «1781 рік» та написом про дарування цехмістером А. Тягном; 4) два комплекти по дванадцять чарочок.

КХПНМ були передані у 1914–1917 рр. Київським Товариством допомоги особам, що займаються ремісничою працею, у 1902 р. створеним на основі реорганізованої Київської спрощеної ремісничої управи: означене Товариство, певно, успадкувало рухоме майно Управи, зокрема, матриці печаток київських ремісничих цехів, які на той час давно вийшли з ужитку. На користь такого припущення свідчать записи у інвентарних книгах КХПНМ про передачу у 1914 р. Київським Товариством допомоги особам, що займаються ремісничою працею, корогв та іпоклітів київських ремісничих цехів XVIII–XIX ст. Припускаємо, що принаймні п'ять матриць київських цехових печаток, записаних до музейних інвентарів у 1926 р., надійшли до музею між 1914-м та 1925-м роками. На користь такого припущення свідчить той факт, що Д. Щербаківський ще у 1925 р. у статті згадав означені п'ять матриць печаток. Крім того, у записах 1926 р. до інвентарної книги ВІМ відсутня згадка матриці печатки київського ткацького цеху, наявної у фондовому зібранні НМІУ. Отже, питання про час надходження цієї матриці до музейного зібрання поки що лишається відкритим: це могло відбутися й після 1926 р.

На сьогодні із 23-х матриць печаток, у 1926 р. записаних до музейних інвентарів ВІМ, у фондовому зібранні НМІУ наявні десять. Ці артефакти є не лише важливими історичними реліквіями, а й цінними джерелами з вивчення історії київських ремісничих цехів зокрема та побутової історії ранньомодерних українських міст в цілому.

Усі вісім матриць канцелярських печаток київських ремісничих цехів, які, згідно зазначених на них дат, були створені між 1820 та 1881 роками, мають приблизно однаковий дизайн: центральне зображення та круговий напис із зазначенням року. Таку уніфікацію матриць цехових печаток можна пояснити існуванням певних вимог, які Київська управа ремісничих цехів (що під різними назвами діяла у 1802–1902 рр.) висувала до подібних атрибутів цехової діяльності. На дизайн матриць київських цехових печаток, певно, вплинули традиції виготовлення подібних матриць, що існували у середньовічних європейських містах, зокрема у Львові. На круглих матрицях печаток львівських цехів XVII–XVIII ст. зображено атрибути певних ремесел (ножиці – у кравецького цеху, циркуль та косинець – у столярного, перукарська підставка-манекен з одягнутою перукою – у перукарського, шкіряні рукавичка та пасок – у рукавичницького, глек на гончарному крузі – у гончарного), оточені по колу латино-, польсько- та німецькомовними написами⁴⁷ (Гавриленко, 1964, с. 248–262).

⁴⁷ Матриця печатки львівського цеху рукавичників. Кін. XVIII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/asset/seal-matrix-of-lviv-glovmakers-guild/kwEyUItcvUduqw?hl=uk> (дата звернення: 06.01.2021). – Назва з екрана; Матриця печатки львівського цеху кравців. XVII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://artsandculture.google.com/asset/-/HqHZ5ZAC_Rpl8A (дата звернення: 06.01.2021). – Назва з екрана; Матриця печатки львівського столярного цеху. 1715 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/asset/-/5QEQWnBpHVuG4w> (дата звернення: 06.01.2021). – Назва з екрана; Матриця печатки львівського цеху перукарів. XVIII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/asset/-/9AFzMMedGXcyQ> (дата звернення: 06.01.2021). – Назва з екрана; Матриця печатки львівського цеху гончарів. Кін. XVIII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/asset/-/2/vQF3HXAekAqmDg> (дата звернення: 06.01.2021). – Назва з екрана;

Джерела та література

Весь Киев. адресная и справочная книга / издатели: М. А. Родоминский и А. А. Рогозинский; составитель Давидов Д. Я. – Киев, 1899.

Весь Киев: адресная и справочная книга / издатель: М. А. Родоминский. – Киев, 1901.

Гавриленко В.О. Львівські цехові печатки XIV–XV століть та питання про час їх виникнення // Історичні джерела та їх використання. – Вип. 1. – Київ: Наукова думка, 1964. – С. 248–262.

Гавриленко В.О., Перкун В.П. Сфрагстика // Енциклопедія історії України: Том 9. Прил – С. – К., 2012. – С. 919–922.

Державний архів м. Києва: Путівник. – Том 1. Фонди дорадянського періоду. – К., 2007.

ДАК. – Ф. 1. – Оп. 2А. – Спр. 35. – Арк. 64–66.

ДАК. – Ф. 320. – Оп. 2. – Спр. 3. – Арк. 9–9зв.

Інвентар Київського музею старожитностей і мистецтв: Історичний відділ. 1899–1914 рр. – Том I. – №№ 1–2495; Том II. – №№ 2496–7045.

Інвентарна книга Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка за 1924–1934 рр., №№ 7046–12 695, на 334 арк. (рукописна копія 1980-х рр.) // НМІУ. – Науково-дослідний відділ фондової роботи.

ІР НБУВ. – Ф. I. – Спр. 7808: Антонович В. Серебро Киевского цехового братства шевского.

ІР НБУВ. – Ф. XXVII. – Спр. 849. – Арк. 41 (№ 35): Меленский А. План и фасад погоревшего контракторового Старого бывшего дому, в коем предполагается ныне отделать для помещения ремесленной управы с городскими цехами. Объяснение плана: 1) ремесленная управа; цехи: 2) кравецкий; 3) кушнирский; 4) резницкий; 5) ткацкий; 6) ковальский; 7) бондарский; 8) гончарный; 9) золотарский; 10) цирюльницкий; 11) малярский; 12) рыбальский; 13) перепечайский; 14) музыкальный. 1 июля 1819 г.

Кадомська М. Одна з останніх пам'яток київського магдебурзького права // Реконструкція житла. – 2008. – Вип. 9. – С. 75–85.

Карачківський М. Архівна спадщина Київських цехів // Записки історично-філологічного відділу. – Кн. XI. Праці історичної секції. – К., 1927. – С. 262–286.

Корнилович М. Печатки 16 київських цехів XIX віку й характер символіки на них // Збірник історично-філологічного відділу ВУАН. – К., 1928. – С. 308.

Лазаревська К. Київські цехи в другій половині XVIII та на початку XIX віку // Київ і його околиця в історії та пам'ятках. – К., 1926. – С. 275–307.

Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. Илл. справочник-каталог. – Т. 1: Киев. Киевская область / Асеев Ю. С. (отв. ред.). – К., 1983.

Пам'ятки історії та культури України: Каталог-довідник. Зошит 2: Каталог-довідник пам'яток історії та культури України: м. Київ / Горбик В.О., Гаврилюк Л.О., Денисенко Г.Г., Катаргіна Т.І., Титова О.М., Пархоменко М.Т., Федорова Л.Д., Чешко В.М. – К., 2007.

Шандра В. С. Цехова і реміснична управа як міщанські органи станового самоврядування українських міст ХІХ – початку ХХ ст. // Проблеми історії України ХІХ – поч. ХХ ст. – Вип. 26. – 2017. – С. 142–155.

Шандра В., Глизь Ю. Післяреформенний період: 1870–1914 рр. Формування міського самоврядування // Від мурів до бульварів: творення модерного міста в Україні (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). – К., 2019. – С. 78–123.